

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8

กำไรสะสมและกำไรต่อหุ้น

สาระสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการประกอบธุรกิจ คือ การดำเนินงานแล้วได้กำไรสูงสุด เมื่อสิ้นรอบระยะเวลาบัญชีกิจการจะปิดบัญชีเพื่อหาผลกำไรขาดทุนและนำมาแบ่งปันกัน ธุรกิจที่เป็นรูปแบบของบริษัทนั้นจะมีบัญชีกำไรสะสม ซึ่งเป็นผลมาจากการสะสมผลกำไรหรือขาดทุนที่มาจากกาดำเนินงานในแต่ละงวดบัญชี ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกิจการจนถึงปัจจุบัน และจะทำการจัดสรรกำไรเป็นสำรองประเภทต่าง ๆ ตามกฎหมายและตามวัตถุประสงค์ของบริษัท เมื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดสรรแล้วบริษัทจะยกเลิกการจัดสรร โดยโอนกลับเข้าบัญชีกำไรสะสมตามเดิม ผลตอบแทนที่บริษัทจ่ายให้ผู้ถือหุ้นจะอยู่ในรูปของเงินปันผล ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของผลกำไรที่บริษัทจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น โดยรับเงินปันผลตามสัดส่วนของจำนวนหุ้นที่ตนถืออยู่ ในการจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นจะต้องมีมติจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นก่อน

1. ความหมายของกำไรสะสม

กำไรสะสม (Retained earnings) หมายถึง ส่วนของผู้ถือหุ้นทั้งหมดที่เกินกว่าจำนวนเงินลงทุนที่ผู้ถือหุ้นนำมาลงทุนในบริษัท ดังนั้นกำไรสะสมจึงเกิดจากการดำเนินงานของกิจการที่สร้างผลกำไรให้กับกิจการ นับตั้งแต่วันเริ่มจัดตั้งบริษัทจนถึงสิ้นงวดบัญชีปัจจุบันกำไรสะสมของบริษัท สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1 กำไรสะสมที่จัดสรรแล้ว

1.2 กำไรสะสมที่ยังไม่ได้จัดสรร

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

การจัดสรรกำไรสะสม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินสำรองต่าง ๆ และการจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินปันผล

2.1 การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินสำรอง

บริษัทจะจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินสำรองเพื่อไว้ใช้ในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยเงินสำรองจะแสดงในส่วนของผู้ถือหุ้นภายใต้หัวข้อกำไรสะสมที่จัดสรรแล้ว และการตั้งสำรองจะไม่มีผลทำให้ส่วนของผู้ถือหุ้นเปลี่ยนแปลง การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินสำรอง ได้แก่

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.1.1 การตั้งเงินสำรองตามกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 102 บัญญัติว่า “ทุกคราวที่จ่ายเงินปันผลบริษัทต้องจัดสรรเงินไว้เป็นทุนสำรองอย่างน้อยหนึ่งในสี่ส่วนของจำนวนผลกำไรซึ่งบริษัททำมาหาได้จากกิจการของบริษัท จนกว่าทุนสำรองนั้นจะมีถึงหนึ่งในสี่ของจำนวนทุนของบริษัทหรือมากกว่านั้น แล้วแต่จะได้ตกลงกำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท”กรณีที่บริษัทมหาชนจำกัดจะต้องสำรองตามกฎหมายทุกปีที่บริษัทมีกำไร

หลักการบันทึกบัญชี

เดบิต กำไรสะสม

xx

เครดิต เงินสำรองตามกฎหมาย

xx

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.1.2 การตั้งสำรองตามข้อผูกพันหรือตามสัญญา (Contractual reserve) เป็นการตั้งตามมติของคณะกรรมการบริษัทให้จัดสรรกำไรสะสม ในกรณีที่บริษัทมีสัญญาหนี้สินระยะยาวเกิดขึ้นและมีข้อตกลงจะต้องจัดสรรกำไรสะสมไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ในอนาคต โดยบริษัทจะต้องจัดสรรกำไรสะสมทุกวันสิ้นปีตลอดสัญญาของการเป็นหนี้ เพื่อให้ผู้เป็นเจ้าของหนี้มั่นใจว่าบริษัทจะสามารถจ่ายชำระหนี้ได้เมื่อครบกำหนด เช่น กำไรสะสมจัดสรรสำรองเพื่อไถ่ถอนหุ้นกู้ กำไรสะสมจัดสำรองเพื่อชำระหนี้ระยะยาว เป็นต้น

หลักการบันทึกบัญชี

เดบิต กำไรสะสม

XX

เครดิต เงินสำรองตามข้อสัญญา (ระบุชื่อเงินสำรอง)

XX

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.1.3 การตั้งเงินสำรองตามนโยบายของคณะกรรมการบริหารงานของบริษัท เป็นการกันกำไรสะสมไว้ส่วนหนึ่ง วัตถุประสงค์เพื่อกันไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้มีสภาพคล่องในอัตราที่สูงในการดำเนินงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต เช่น บริษัทให้กันกำไรสะสมจัดสรรสำรองเพื่อขยายงานสำรองเพื่อประกันภัยตนเอง สำรองสำหรับค่าเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นต้น

หลักการบันทึกบัญชี

เดบิต กำไรสะสม

XX

เครดิต เงินสำรองตามนโยบาย (ระบุชื่อเงินสำรอง)

XX

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

กำไรสะสมที่จัดสรรแล้ว เมื่อกันเงินไว้บรรลุตามวัตถุประสงค์แล้ว และบริษัทไม่ต้องการกันกำไรสะสมจัดสรรสำรองไว้อีกต่อไป บริษัทต้องทำการกลักรายการกำไรสะสมจัดสรรสำรองต่าง ๆ เข้าบัญชีกำไรสะสมตามเดิม

หลักการบันทึกบัญชี

เดบิต เงินสำรองต่าง ๆ (ระบุชื่อเงินสำรอง)

xx

เครดิต กำไรสะสม

xx

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.2 การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินปันผล การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินปันผล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1200 ได้บัญญัติไว้ว่า “การจ่ายเงินปันผลนั้นต้องคิดตามส่วนจำนวนซึ่งผู้ถือหุ้นได้ส่งเงินแล้วในหุ้นหนึ่ง ๆ”

สรุปได้ว่า **การจัดสรรกำไรสะสมเป็นเงินปันผล** คือ การที่บริษัทแบ่งผลกำไรให้กับผู้ถือหุ้นตามส่วนของจำนวนหุ้นที่ผู้ถือหุ้นแต่ละคนถืออยู่ ส่งผลทำให้กำไรสะสมลดลง การบันทึกบัญชีเกี่ยวกับการจ่ายเงินปันผล จะบันทึกในวันที่ประกาศจ่ายเงินปันผลและวันที่จ่ายเงินปันผล การจ่ายเงินปันผลสามารถจ่ายได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การจ่ายปันผลเป็นเงินสด การจ่ายปันผลเป็นหุ้นสามัญ และการจ่ายปันผลเป็นสินทรัพย์อื่น ๆ เป็นต้น

2.2.1 การจ่ายปันผลเป็นเงินสด

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

หลักการบันทึกบัญชี

รายการ	การบันทึกบัญชี		
1. วันประกาศจ่ายเงินปันผล	เดบิต	กำไรสะสม	xx
	เครดิต	เงินปันผลค้างจ่าย	xx
2. วันจ่ายเงินปันผล	เดบิต	เงินปันผลค้างจ่าย	xx
	เครดิต	เงินสด	xx

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.2.2 การจ่ายปันผลเป็นหุ้นสามัญ บริษัทจะบันทึกด้วยราคาตามมูลค่า

หลักการบันทึกบัญชี

รายการ	การบันทึกบัญชี		
1. วันประกาศจ่ายปันผลเป็นหุ้นสามัญ	เดบิต	กำไรสะสม	xx
	เครดิต	หุ้นสามัญปันผลค้างจ่าย	xx
		ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (ถ้ามี)	
2. วันจ่ายหุ้นปันผล	เดบิต	หุ้นสามัญปันผลค้างจ่าย	xx
	เครดิต	ทุนหุ้นสามัญ	xx

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.2.3 การจ่ายเงินปันผลเป็นสินทรัพย์อื่น บริษัทจะต้องบันทึกสินทรัพย์ที่จ่ายปันผลด้วยราคาตลาดหรือมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์นั้น ต้องรับรู้กำไรขาดทุนจากผลต่างระหว่างราคาตามบัญชีกับราคาตลาดหรือมูลค่ายุติธรรมก่อนที่จะบันทึกหุ้นปันผล

หลักการบันทึกบัญชี

รายการ	การบันทึกบัญชี		
1. วันประกาศจ่ายปันผลเป็นสินทรัพย์	เดบิต	สินทรัพย์	xx
	เครดิต	กำไรจากการตีราคาสินทรัพย์	xx
	เดบิต	กำไรสะสม	xx
	เครดิต	สินทรัพย์ปันผลค้างจ่าย	xx
2. วันจ่ายสินทรัพย์ปันผล	เดบิต	สินทรัพย์ปันผลค้างจ่าย	xx
	เครดิต	สินทรัพย์	xx

2. การจัดสรรกำไรสะสม และการบันทึกบัญชี

2.3 การแสดงการจัดสรรกำไรสะสมในงบการเงิน

การแสดงรายการจัดสรรกำไรสะสมในงบการเงินของบริษัท ซึ่งจัดสรรเป็นเงินปันผลในกรณีที่ยังไม่จ่ายจะต้องแสดงเป็นหนี้สินหมุนเวียน ส่วนกำไรสะสมที่จัดสรรเป็นเงินสำรองต่าง ๆ จะแสดงในส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลทำให้ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น โดยจะแสดงรายการกำไรสะสมแยกเป็นกำไรสะสมที่จัดสรรแล้ว และกำไรสะสมที่ยังไม่จัดสรร ในงบแสดงฐานะการเงิน

3. กำไรต่อหุ้น

ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 33 (ปรับปรุง 2560) เรื่อง กำไรต่อหุ้น ได้ให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลกำไรต่อหุ้นในงบกำไรขาดทุน ซึ่งกำไรต่อหุ้นนั้นจะคำนวณเฉพาะกำไรต่อหุ้นสามัญเท่านั้น ไม่มีการคำนวณกำไรต่อหุ้นบุริมสิทธิ การคำนวณกำไรต่อหุ้นดังกล่าว จะทำให้ทราบถึงผลตอบแทนต่อผู้ถือหุ้นที่ถืออยู่ และนำไปใช้ในการประเมินความสามารถในการบริหารงานในการทำกำไรในแต่ละรอบระยะเวลาดำเนินงานของบริษัท

3.1 ความหมายของกำไรต่อหุ้น

กำไรต่อหุ้น หมายถึง ส่วนของกำไรสุทธิที่แบ่งเฉลี่ยแก่หุ้นสามัญแต่ละหุ้นที่จะได้รับในงวดบัญชีนั้น ถือเป็นการตอบแทนของหุ้นสามัญเท่านั้น กำไรต่อหุ้นใช้เป็นเกณฑ์วัดความสามารถในการทำกำไรของบริษัท นอกจากนี้ยังเป็นดัชนีชี้ราคาตลาดของหุ้นตามที่ควรจะเป็น และแสดงถึงค่าที่น่าจะเป็นในการจ่ายเงินปันผลของบริษัททั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนแสดงถึงสมรรถภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการบริษัทอีกด้วย

3. กำไรต่อหุ้น

3.2 การคำนวณกำไรต่อหุ้น

วัตถุประสงค์ของมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 33 (ปรับปรุง 2560) เรื่อง กำไรต่อหุ้น เพื่อกำหนดหลักการคำนวณและการแสดงกำไรต่อหุ้นในงบการเงินเพื่อช่วยให้งบการเงินสามารถเปรียบเทียบผลการดำเนินงานสำหรับงวดเดียวกันของกิจการต่าง ๆ และผลการดำเนินงานสำหรับงวดต่าง ๆ ได้ดีขึ้น การแสดงรายการกำไรต่อหุ้นในงบกำไรขาดทุน มี 2 กรณี คือ กำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน และกำไรต่อหุ้นปรับลด

3.2.1 การคำนวณกำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน

การคำนวณกำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน (**Basic earning per share**) หมายถึง ส่วนเฉลี่ยกำไรต่อหุ้นสามัญหนึ่งหุ้นตามปกติ คำนวณจากกำไรสุทธิประจำงวดกับจำนวนหุ้นสามัญที่ผู้ถือหุ้นถืออยู่ดังนี้

3. กำไรต่อหุ้น

1) กรณีมีหุ้นสามัญชนิดเดียว สูตรการคำนวณกำไรต่อหุ้น ดังนี้

$$\text{กำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน} = \frac{\text{กำไรสุทธิประจำงวด}}{\text{จำนวนหุ้นสามัญ}}$$

2) กรณีมีหุ้นสามัญและหุ้นบุริมสิทธิ

สูตรการคำนวณกำไรต่อหุ้น

$$\text{กำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน} = \frac{\text{กำไรสุทธิประจำงวด} - \text{เงินปันผลหุ้นบุริมสิทธิ}}{\text{จำนวนหุ้นสามัญ}}$$

3. กำไรต่อหุ้น

จำนวนหุ้นที่ใช้คำนวณกำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน

ในกรณีที่บริษัทมีการออกหุ้นเพียงครั้งเดียวตลอดปีก็ใช้จำนวนหุ้นสามัญที่ออกจำหน่ายนั้นในการคำนวณกำไรต่อหุ้น แต่ถ้าบริษัทมีการออกหุ้นเพิ่มระหว่างปี มีการซื้อหุ้นทุนคืน มีการจ่ายหุ้นปันผล มีการแยกหุ้นหรือมีการรวมหุ้น บริษัทควรใช้จำนวนหุ้นถัวเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการคำนวณกำไรต่อหุ้น ดังนี้

1) กรณีมีการออกหุ้นเพิ่มหรือซื้อหุ้นทุนคืน

สูตรการคำนวณกำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน กรณีมีการออกหุ้นเพิ่มหรือซื้อหุ้นทุนเพิ่ม

$$\text{กำไรต่อหุ้นขั้นพื้นฐาน} = \frac{\text{กำไรสุทธิประจำงวด}}{\text{จำนวนหุ้นสามัญถัวเฉลี่ย}}$$

$$\text{จำนวนหุ้นสามัญถัวเฉลี่ย} = \text{จำนวนหุ้น} \times \text{จำนวนปรับปรุงหุ้น (ถ้ามี)} \times \text{สัดส่วนเวลา 1 ปี}$$

3. กำไรต่อหุ้น

2) กรณีมีการจ่ายหุ้นปันผล การแยกหุ้นหรือการรวมหุ้น

ในกรณีมีการจ่ายหุ้นปันผล การแยกหุ้นหรือการรวมหุ้นในระหว่างปี บริษัทจะไม่ได้รับหรือจ่ายสิ่งตอบแทนใดในการเพิ่มจำนวนหุ้นหรือลดจำนวนหุ้น บริษัทต้องทำการปรับปรุงจำนวนหุ้นเดิมตามสัดส่วนที่มีการจ่ายหุ้นปันผล แยกหุ้นหรือรวมหุ้น ส่งผลทำให้จำนวนหุ้นสามัญเพิ่มในกรณีที่แยกหุ้น และจำนวนหุ้นสามัญลดลงในกรณีที่รวมหุ้น การคำนวณจำนวนหุ้นถัวเฉลี่ยจะคำนวณโดยนำจำนวนหุ้นเดิมที่ถืออยู่คูณจำนวนปรับปรุงหุ้นที่มีการจ่ายหุ้นปันผล การแยกหุ้นหรือการรวมหุ้นและคูณด้วยสัดส่วนเวลา

3. กำไรต่อหุ้น

3.2.1 การคำนวณกำไรต่อหุ้นปรับลด

กำไรต่อหุ้นปรับหมายถึง ส่วนเฉลี่ยกำไรต่อหุ้นสามัญชั้นพื้นฐานที่ถูกปรับลดลงด้วยจำนวนหุ้นสามัญเทียบเท่า โดยหุ้นสามัญนั้นมีตราสารอย่างอื่นที่สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญได้อีก

1) กำไรที่ใช้ในการคำนวณกำไรต่อหุ้นปรับลดการคำนวณกำไรต่อหุ้นปรับลด ต้องปรับปรุงกำไรขาดทุนประจำงวดด้วยรายได้หรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากตราสารที่สามารถแปลงสภาพเป็นหุ้นสามัญ โดยนำกำไรสุทธิประจำงวดส่วนที่เป็นของผู้ถือหุ้นสามัญปรับด้วยดอกเบี้ยจ่ายของหุ้นกู้แปลงสภาพและเงินปันผลของหุ้นบุริมสิทธิแปลงสภาพ

3. กำไรต่อหุ้น

สูตรการคำนวณกำไรต่อหุ้นปรับลด

$$\text{กำไรต่อหุ้นปรับลด} = \frac{\text{กำไรสุทธิประจำงวด} + \text{เงินปันผลหุ้นบุริมสิทธิ} + \text{ดอกเบี้ยจ่ายหุ้นกู้หลังหักภาษี}}{\text{จำนวนหุ้นสามัญถัวเฉลี่ย} + \text{จำนวนหุ้นสามัญที่เพิ่มขึ้นจากการแปลงสภาพ}}$$